

Ρομπέρτ Παουέλ

ΕΞΗ ΜΙΚΡΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΖΕΝ

1. ΚΕΝΟΤΗΤΑ

Ο ορος κενότητα όπως χρησιμοποιείται στην καθημερινή ζωή έχει δυο ευκρινώς διαφορετικές επιμέρους σημασίες. Όταν χρησιμοποιείται στην κυριολεκτική έννοια πάντα αναφέρεται σε υλικά πράγματα. Αλλά μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί μεταφορικά, όταν έχει τη σημασία του χωρίς σπουδαιότητα, του ματαιού, εκφραζοντας ένα συναισθημα ανίας και ίσως ακόμα απογνώσης.

Στο Ζεν, που φαίνεται να τείνει στο παραδοξο, με αναποδογυρισμά των πραγμάτων, η λέξη κενότητα χρησιμοποιείται μ' έναν μοναδικό τρόπο: εκεί, αναφέρεται σε μια διανοητική κατάσταση αλλά με την έννοια που στην καθημερινή ζωή, έχει μόνο όταν γίνεται λόγος για υλικά αγαθά. Όταν μιλάμε για την κενότητα του μυαλού σαν προαπαιτούμενη για το σατορι, μπορεί πολύ ευκολα να παρανοηθούμε από τον κοινό άνθρωπο που δεν είναι εξοικειωμένος με την ορολογία — μια ορολογία, που, πρέπει να προστεθεί, είναι πολύ λίγο επαρκής για να εκφράσει μια τέτοια ασυνήθιστη και αφανταστή ιδέα, σαν αυτή ενός μυαλού ελεύθερου από όλες τις ιδέες, ακόμη κι απ' αυτή της κενότητας! Ίσως ο καλύτερος ορισμός αυτής της «κατάστασης του μυαλού» δόθηκε από τον Τε - Σαν, στις παρακάτω γραμμές:

«Μόνο όταν δεν έχεις κανένα πράγμα στο νου και κανένα νου στα πράγματα, είσαι κενός και πνευματικός, αδειός και υπερόχος».

Πώς έρχεται αυτή η μοναδική κατάσταση, αυτή η κενότητα; Έρχεται μόνο όταν το μυαλό έχει εξαντληθεί το ίδιο, έρχεται στο τέλος των δεσμεύσεων του, γνωμώντας πλήρως την κενότητα του (χρησιμοποιημένη εδώ στη συμβατική έννοια της λέξης). Ολοκληρή η πείρα της φωτισής του Ζεν μπορεί, επομένως, να συνοψισθεί σαν το «να πηγαινείς από την "κενότητα" διαμέσου της κενότητας στην πραγματικότητα», ή καθώς ο Κρισναμουργι το διατυπώσε, εξ' ίσου παραδοξά: «Άσε την καρδιά σου να είναι ολοτελώς αδειά· τότε μόνο θα γεμίσει». Μπορούμε επίσης να δούμε καθαρά την υπονοούμενη αναλογία του φλυτζανιού που μπορεί μόνο να χρησιμοποιηθεί καταλλήλα όταν είναι αδειό: το μυαλό είναι ένα αποδοτικό όργανο μόνο όταν είναι σ' αυτή την κατάσταση.

2. ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

Θα μας άρεσε να ξεχάσουμε τον εαυτό μας, αλλά για να το κάνουμε αυτό οφείλουμε να ακολουθήσουμε κάθε σκέψη ως το τέλος της, έτσι που να μην αφήνει κανένα ψυχολογικό υπολείπτο. Όμως το να ολοκληρώσεις μια σκέψη δε σημαίνει «σκέπτομαι», γιατί αυτό θα σήμαινε μοναχά τη γεννήση περισσότερων σκέψεων — αλλά το να μένεις με τη σκέψη χωρίς να την ονομάζεις κι υπερβαίνοντας έτσι το ρηματικό επίπεδο. Μόνο κατ' αυτό τον τρόπο θα μας γίνει οικείο το κρυφό νόημα της, και μόνο τότε θα μπορούσαμε να «ξεχάσουμε» τελείως αυτή τη σκέψη ή τη «συγκίνηση» — αφού έχουμε δει καθαρά τι είναι. Μετά αντιλαμβάνομαστε ακόμα ότι κάθε σκέψη που αναφαινεται στο πλαίσιο του πόνου και της ευχαρίστησης εκφράει κατευθείαν από την ιδέα που κουβαλάμε μονοί μας, το εγώ. Εάν δεν είχαμε καμία ιδέα για τον εαυτό μας δε θα παρουσιαζόνταν τέτοιες σκέψεις, ο νους θα ήταν κενός — η κενότητα όπως ειπώθηκε από τον Σι - του: «κενή και πνευματική, αδειά και θαυμασία».